

Možnosti knižníc v SR pri získavaní finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov v programovom období 2007-2013

Kriššák, Erik – Šimko, Ladislav

Ministerstvo kultúry SR

Úvod

Knižnice sú jednými zo základných inštitúcií, ktoré zabezpečujú zachovanie prevažne písomného kultúrneho dedičstva. V súčasnosti stoja pred neľahkou výzvou sprístupniť digitálny obsah, ktorý predstavuje súčasť tohto dedičstva.

Aby mohli knižnice zabezpečiť prístup k svojim zbierkam, musia mať vyhovujúcu technologickú infraštruktúru, funkčný knižnično-informačný systém a zodpovedajúce finančné a ľudské zdroje. Realita ukazuje, že je nesmierne ťažké zabezpečiť dostatočné množstvo finančných zdrojov a jedným z riešení tohto problému je využitie štrukturálnych fondov.

Ak sa má naplniť vízia vedomostnej spoločnosti založená na poznatkoch, je potrebné využiť čo najviac finančných prostriedkov, ktoré sa ponúkajú. Pod poznatkami v kontexte pamäťových a fondových inštitúcií je možné chápať hmotné, nehmotné, hnutelné a nehmotelné hodnoty spravované pamäťovými inštitúciami, zbierkové predmety a obrazom, zvukom, písmom, tlačou alebo inak zaznamenané informácie, ktoré tieto inštitúcie zhromažďujú, uchovávajú a spracúvajú (Šimko, 2006).

Knižnice predstavujú piliere informačnej spoločnosti, nakoľko sú inštitúciami, ktoré nielen získavajú, spracúvajú, chránia, prezentujú a sprístupňujú poznanie fixované na informačných nosičoch, ale ho aj vytvárajú. V tejto súvislosti sa na Slovensku rozpracovala Stratégia uchovávanía a sprístupňovania kultúrneho, vedeckého a intelektuálneho dedičstva v Slovenskej republike so zameraním na koordináciu digitalizácie (SNK, 2006). Digitalizácia predstavuje jednu z hlavných priorít informatizácie spoločnosti. V návrhu stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 bola digitalizácia priamo spojená so strategickou úlohou č.5, ochranou a sprístupňovaním knižničného fondu (Návrh, 2001).

Ďalšou prioritnou oblasťou, ktorá si vyžaduje nemalé náklady, je samotná informatizácia knižníc (má súvis s viacerými strategickými úlohami vymedzenými v stratégii rozvoja slovenského knihovníctva).

Ako ukazuje skúsenosť, úspešnosť plnenia týchto prioritných cieľov je obmedzená. Príčinou sú

financie, respektíve ich nedostatok. Vymenované prioritné oblasti a ich financovanie bude možné priamo riešiť v rámci predkladania projektov na financovanie zo štrukturálnych fondov v programovom období 2007-2013. Bližšie informácie o štrukturálnych fondoch možno získať na stránke štrukturálne fondy pre Slovensko (MVRR SR, 2006).

Operačný program Informatizácia spoločnosti (OP IS)

Národný strategický referenčný rámec (NSRR) vymedzuje jeden z operačných programov informatizáciu spoločnosti. Operačný program implementuje špecifickú prioritu 2.1 Informatizácia spoločnosti, v rámci strategickej priority NSRR 2. Vedomostná ekonomika. Je spolufinancovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF). Operačný program predstavuje hlavný implementačný nástroj na napĺňanie priorit Národného programu reforiem v oblasti informačnej spoločnosti a vo veľkej miere prispieva aj k jeho prioritám v oblasti podnikateľského prostredia.

Globálnym cieľom operačného programu je „vytvorenie inkluzívnej informačnej spoločnosti ako prostriedku pre rozvoj vysoko výkonnej vedomostnej ekonomiky“, čím sa prispeje k dosahovaniu cieľa strategickej priority Vedomostná ekonomika, ktorým je „rozvoj zdrojov trvalo udržateľného ekonomického rastu a zvyšovanie konkurencieschopnosti priemyslu a služieb“ (Národný, 2006).

V zdôvodnení operačného programu sa priamo uvádza nevyhovujúci stav digitalizácie a rozvoja knižnično-informačných systémov knižníc, pričom je implicitne vyjadrené, že budú zohrávať významnú úlohu v informatizácii spoločnosti spolu s ostatnými pamäťovými a fondovými inštitúciami, v ktorých je koncentrované obrovské kultúrne, vedecké a intelektuálne dedičstvo Slovenskej republiky. Je tu takmer 6 000 knižníc, z toho okolo 2956 školských, 38 akademických, 2 615 verejných, 12 vedeckých a 358 špeciálnych. V rámci siete verejných, vedeckých a špeciálnych knižníc je veľmi slabo zastúpená informatizácia a internetizácia knižníc, keďže z ich celkového počtu 2985 je v rámci SR prístupných iba 606 počítačov s pripojením na internet pre verejnosť. Internetizované sú predovšetkým akademické a vedecké knižnice, avšak len veľmi malá časť ostatných (verejných, špeciálnych a školských) knižníc. Úroveň dostupnosti a marketingu kvalitného digitálneho obsahu je preto v pamäťových a fondových inštitúciách (knižnice, múzeá, galérie, archívy a špecializované inštitúcie) veľmi malá. Je preto potrebné dosiahnuť vysokú mieru prepojenia a sprístupňovania údajov a informácií (vo fyzickej alebo digitálnej forme), dlhodobé a bezpečné uloženie údajov na rôznych nosičoch a podporiť ich čo najširšiu aplikáciu v oblasti výskumu, vývoja, inovácie, miestneho a regionálneho rozvoja i strategického plánovania na národnej úrovni alebo regionálnej úrovni (Návrh, 2006).

OP IS má tri prioritné programy; elektronizácia verejnej správy a rozvoj elektronických služieb,

rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry a zvýšenie prístupnosti k širokopásmovému internetu.

Z hľadiska možností knižníc a čerpania finančných prostriedkov je dôležitá prioritná os Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry. Prioritná os je zameraná na vytváranie a sprístupňovanie digitálneho obsahu zo zdrojov pamäťových a fondových inštitúcií. Cieľom prioritnej osi je skvalitnenie systémov získavania, spracovania, ochrany a využitia poznatkov a digitálneho obsahu, modernizácia a dobudovanie infraštruktúry pamäťových a fondových inštitúcií na národnej úrovni. Intervencie zamerané na rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií budú implementované v organizáciách ako archívy, knižnice, múzeá, galérie, pracoviská pre ochranu pamiatkového fondu, špecializované odborné ústavy a pracoviská v oblasti kultúry a pod., prioritne v inovačných a kohéznych póloch rastu v územiach cieľa Konvergencia. Prostredníctvom prioritnej osi bude podporované zvyšovanie kvality procesov získavania, uchovávanía a sprostredkovávania obsahu, digitalizácia obsahu a obnova infraštruktúry národných pamäťových a fondových inštitúcií. Kľúčovou oblasťou prioritnej osi je sprostredkovanie obsahu pamäťových a fondových inštitúcií a ich inklúzia do procesov vzdelávania, inovácií a sociálneho rozvoja.

Uvedené aktivity sa dopĺňajú s aktivitami v rámci prioritnej osi „rozvoj zariadení občianskej infraštruktúry“ v Regionálnom operačnom programe, ktoré sa zameriavajú aj na budovanie infraštruktúry pamäťových a fondových inštitúcií na regionálnej a miestnej úrovni (Národný, 2006).

V súvislosti s naplnením cieľov a aktivít tejto prioritnej osi je dôležité uvedomiť si skutočnosť, že financovanie je realizované prostredníctvom ERDF, a teda bude realizované v území cieľa Konvergencia. Na financovanie zo štrukturálnych fondov je v rámci cieľa Konvergencia oprávnené územie Slovenskej republiky s výnimkou Bratislavského kraja, čo pokrýva 88,84% populácie SR (Národný, 2006). V praxi to znamená, že knižnice, ktoré sídlia v Bratislavskom kraji, nebudú môcť čerpať žiadne finančné prostriedky zo štrukturálnych fondov.

Opatrenia

Návrh operačného programu Informatizácia spoločnosti vymedzuje pre prioritnú os Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry dve opatrenia. Opatrenie 2.1: zlepšenie systémov získavania, spracovania a ochrany obsahu zo zdrojov pamäťových a fondových inštitúcií a Opatrenie 2.2: digitalizácia obsahu pamäťových a fondových inštitúcií, archivovanie a sprístupňovanie digitálnych dát.

Opatrenie 2.1 je vymedzené nasledujúcimi rámcovými aktivitami:

- podpora manažmentu súvisiaceho s riadením systémov získavania, ochrany a spracovania obsahu,
- elektronizácia pamäťových a fondových inštitúcií (vybavenie inštitúcií príslušným hardwarom a softwarom, sieťami a IKT technológiami),
- nákup informačných zdrojov (databáz, práv na zverejňovanie informácií a pod.)
- dokumentácia prejavov nehmotného kultúrneho dedičstva vrátane dokumentácie tradičných zručností a elektronizácia týchto poznatkov;
- zlepšenie spoľahlivosti prevádzky informačných a komunikačných systémov,
- zlepšovanie databázových systémov pamäťových a fondových inštitúcií a systémov v oblasti kultúry,
- zlepšenie stavu protipožiarnej ochrany, elektronickej ochrany a vnútorných podmienok (klimatizácia a uloženie zbierkových predmetov, knižných a archívnych dokumentov a podobných chránených fondov) pamäťových a fondových inštitúcií, priamo súvisiacej s digitalizáciou,
- realizácia výsledkov výskumov v oblasti masovej deacidifikácie lignocelulóзовých nosičov informácií v pamäťových inštitúciách, priamo súvisiace s digitalizáciou,
- zlepšenie technologického a technického vybavenia laboratórií, konzervátorských a preparátorských pracovísk pre odborné ošetrovanie, konzervovanie a reštaurovanie predmetov a špecializovaných fondov (knižných, archívnych,...) úzko súvisiacich s informačno – komunikačnou infraštruktúrou získavania, spracovania a ochrany obsahu,
- obnova budov, pracovísk a zariadení pamäťových a fondových inštitúcií na národnej úrovni a dobudovanie chýbajúcich špecializovaných pracovísk priamo súvisiacich s digitalizáciou a informačno – komunikačnou infraštruktúrou získavania, spracovania a ochrany obsahu,
- informatizácia vedeckých knižníc ako multifunkčných kultúrnych a informačných centier,
- vytvorenie siete vybraných akademických, špecializovaných a vedeckých a verejných knižníc s ich informačným prepojením na vedu, výskum, rozvoj inovácie a podnikania, reformu učebných osnov 7a vzdelávania,
- podpora ďalšieho spracovania, sprístupňovania a využívania dát a poznatkov pamäťových a fondových inštitúcií v praxi, pri výskume a pri tvorbe inovatívnych projektov, vo vyučovacom, vzdelávacom, plánovacom a rozhodovacom procese na školách, úradoch, podnikateľskom sektore

a verejnosťou,

- výskum, príprava a reinštalácia stálych expozícií registrovaných múzeí a galérií národného významu – inovácia a prezentácia obsahu,
- vybudovanie siete výskumných, dokumentačných a interpretačných centier rómskej kultúry,
- podpora zvyšovania spoločenského vedomia o kultúrnom, vedeckom a intelektuálnom dedičstve Slovenska, podpora vzdelávacích, osvetových, informačných a odborných aktivít súvisiacich s realizáciou opatrenia (Návrh, 2006).

Z uvedených rámcových aktivít vyplýva, že prostredníctvom štrukturálnych fondov bude možné nielen zabezpečiť rozvoj informačných systémov, ale aj nákup hardvéru a softvéru a dokonca fyzicky vybudovať konzervátorské pracoviská a pracoviská priamo súvisiace s digitalizáciou. Čo sa týka rozvoja informačných systémov, možnosti sú široké, od implementácie úplne nového systému až po ich renováciu a vytvorenie mechanizmov na prácu digitálneho obsahu a jeho prezentáciu na internete. Zároveň bude možné vytvoriť lepšie možnosti pre interoperabilitu systémov, aby sa mohli navzájom prepájať a poskytovať integrované služby svojim používateľom.

Vytváranie odborných pracovísk podľa vymedzených aktivít umožní knižniciam rozvoj odborných činností a aj ich ďalšiu premenu na kultúrne centrá spoločnosti (vybudovanie siete výskumných, dokumentačných a interpretačných centier rómskej kultúry).

Opatrenie 2.2 je vymedzené nasledujúcimi rámcovými aktivitami:

- vybudovanie Slovenskej digitálnej knižnice a siete špecializovaných digitalizačných pracovísk pamäťových a fondových inštitúcií,
- záznam, zbieranie, dlhodobé archivovanie a ochrana digitálneho obsahu, webharvesting, webarchiving,
- podpora fyzickej digitalizácie kultúrneho, vedeckého a intelektuálneho dedičstva vrátane digitalizovanie záznamov audiovizuálneho fondu /filmového + audio/
- digitálna rekonštrukcia filmových materiálov,
- digitálna rekonštrukcia audio a audiovizuálnych záznamov,
- podpora manažmentu digitálneho obsahu,
- systematická digitalizácia a sprístupňovanie digitálneho obsahu pamäťovými a fondovými inštitúciami na internete (Návrh, 2006).

Opatrenie 2.2 zabezpečuje možnosti digitalizácie všetkých druhov nosičov (filmový materiál, audiovizuálne záznamy) a zároveň umožňuje vybudovať nástroje na správu digitálneho obsahu, jeho archiváciu a sprístupňovanie.

Na uvedené opatrenia, ktoré tvoria obsahovú náplň prioritnej osi Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry, je v danom období plánovaných 139 033 357 EUR z Európskej únie a 24 535 298 EUR zo Slovenskej republiky. Spolu bude na prioritnú os vyčlenených 163 568 655 EUR (Návrh, 2006). Táto suma bude čerpaná všetkými fondovými a pamäťovými inštitúciami počas trvania programového obdobia (sedem rokov). Je predpoklad, že prvé projekty by mohli byť realizované koncom roka 2007. Preto je potrebné už teraz zamýšľať sa nad možnosťami ich čerpania.

Záver

Možnosti knižníc pri získavaní finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov v programovom období 2007-2013 sú rôznorodé. V rámci operačného programu informatizácia spoločnosti v prioritnej osi Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry sú stanovené dve opatrenia, ktoré sú priamo určené pre všetky knižnice v Slovenskej republike s výnimkou tých, ktoré sídlia v Bratislavskom kraji. Je to z toho dôvodu, že je to podmienka pre cieľ Konvergencia pre štrukturálne fondy. Znamená to, že náklady na digitalizáciu a rozvoj knižničných systémov pre knižnice sídlia v Bratislavskom kraji budú musieť byť hradené z iných zdrojov.

V podstate majú knižnice možnosť čerpať prostriedky na aktivity spojené s rozvojom systémov získavania, spracovania a ochrany obsahu zo zdrojov pamäťových a fondových inštitúcií (knižnično-informačných systémov) alebo na činnosti spojené s digitalizáciou obsahu pamäťových a fondových inštitúcií a na archivovanie a sprístupňovanie digitálnych údajov. Zároveň budú mať možnosť financovať aj výstavbu alebo prestavbu priestorov, ktoré majú bezprostredný súvis s digitalizáciou a s uchovávaním fondov. Rovnako bude možnosť vybudovať sieť výskumných, dokumentačných a interpretačných centier rómskej kultúry, čo by malo prispieť k uchovaniu kultúrneho dedičstva tejto menšiny.

Vzhľadom na plánované množstvo finančných prostriedkov, ktoré predstavuje sumu 163 568 655 EUR, je možné v prípade dostatočného množstva projektov očakávať, že knižnice budú môcť výrazne zlepšiť svoje finančné možnosti v súvislosti s deklarovými opatreniami prioritnej osi. Iniciatíva už teraz leží na pleciach knižníc, pretože je potrebné naplánovať projekty a pripraviť sa na využitie prostriedkov zo štrukturálnych fondov už v roku 2007.

Bibliografické odkazy

1. MVRR SR. *Štrukturálne fondy pre Slovensko* [online]. Bratislava : MVRR SR, 2006. [Cit. 2007-03-01]. Dostupné na internete: <<http://www.strukturalnefondy.sk/>>.
2. NÁRODNÝ *strategický referenčný rámec 2007-2013* [online]. 2006. Bratislava : MVRR SR, 2006-12-08. [Cit. 2007-03-01]. Dostupné na internete: <<http://www.strukturalnefondy.sk/Default.aspx?CatId=128>>.
3. NÁVRH *operačného programu informatizácia spoločnosti* [online]. 2006. Bratislava : ÚV SR, 2006-12-06. [Cit. 2007-03-01]. Dostupné na internete: <<http://www-8.vlada.gov.sk/data/files/2490.pdf>>.
4. NÁVRH *stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006* [online]. 2001. Bratislava : ÚV SR, 2001. [Cit. 2007-03-01]. Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/CCD98CC7DE36CE13C1256A2300400B14?OpenDocument>>.
5. SNK. 2006. *Stratégia uchovávanía a sprístupňovania kultúrneho, vedeckého a intelektuálneho dedičstva v Slovenskej republike : koordinácia digitalizácie* [online]. Pracovná verzia. Martin : SNK, 2006. [Cit. 2007-03-01]. Dostupné na internete: <http://www.viks.sk/digitus/strategicky_plan_digitalizacie.htm>.
6. ŠIMKO, L. 2006. *Digitalizácia kultúrneho dedičstva v r.2007-1013* [online]. Bratislava : PPP, 2006. [Cit. 2007-03-01]. Dostupné na internete: <http://www.p3.sk/engine/userdata/download/Digitalizcia_SR_2007-2013.ppt>.